Particularități ale organizării sintactico-semantice a enunțului în Codul Penal al lui Alexandru Ioan Cuza: coordonarea implicită

Felicia VRÂNCEANU[*]

Keywords: *coordination*; *syntactic relation*; *syntactic units*; *sentence*; *implicit coordination*

1. Introducere

Codul Penal de la 1865 (cunoscut sub numele de „Codul Penal al lui Alexandru Ioan Cuza" sau „Codul Cuza") reprezintă un text de o deosebită importanță nu numai prin faptul că realizează unificarea legislativă penală, constituind începutul dreptului penal român modern. Analizat din perspectiva procesului de formare a stilurilor funcționale ale limbii române literare, se poate constata că textul marchează momentul constituirii depline a trăsăturilor tipologice specifice limbajului juridic legislativ românesc[1].

Ca orice alt limbaj specializat, cel juridico-administrativ are caracter istoric și își datorează apariția dezvoltării unui anumit domeniu de activitate. Textul Codului Penal de la 1865 reprezintă un exemplu concludent în acest sens[2], reușind să adapteze modelele străine la realitatea unei epoci aflată sub semnul trecerii de la vechi la nou, o epocă în care schimbările nu erau întotdeauna acceptate și susținute. Există o strânsă legătură între ideea de stat și ideea de limbă literară. Putem vorbi de o limbă literară modernă numai atunci când condițiile social-politice și dezvoltarea societății permit apariția și dezvoltarea stilurilor funcționale. În cazul limbii române, secolul al XIX-lea reprezintă o perioadă favorabilă în acest sens, deoarece se creează condiții prielnice lărgirii sferei de funcționalitate a limbii. Un rol important în acest sens

[*] Universitatea Națională Yurii Fedkovici, Cernăuți, Ucraina.

[1] Pentru sistematizarea bibliografiei românești și străine referitoare la specificul limbajului juridic și prezentarea principalelor etape ale evoluției limbajului juridic românesc, cf. Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, Editura Universității, București, 2001 (2008). O abordare din perspectiva raportului limbă literară vs. limbaj juridic întâlnim la Teodora Irinescu, *Lingvistica juridică*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2003; Teodora Irinescu, *Normă și abatere de la normă în terminologia juridică penală și civilă românească*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2004.

[2] Codul penal a fost publicat în 1865 și a rămas în vigoare până în 1937, fiind supus însă în acest interval de timp unor numeroase revizuiri. La elaborarea acestui cod, legislatorii lui Cuza s-au inspirat din Codul penal francez din 1810 și din Codul penal prusian din 1851, valorificând în același timp și prevederile legislative românești anterioare.

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

l-au avut reformele inițiate de Alexandru Ioan Cuza în calitate de Domnitor al Principatelor Unite. Confruntarea dintre tradiție și inovație, fenomen dominant în spațiul românesc al secolului al XIX-lea, și-a lăsat amprenta asupra tuturor limbajelor de specialitate, inclusiv asupra limbajului juridic. Este vorba în primul rând de adaptarea unor conținuturi noi la formele tradiționale și, în același timp, de îmbogățirea și diversificarea formelor de expresie existente. Textul analizat reprezintă expresia concludentă a caracterului contradictoriu al românei literare din această perioadă, care nu fixează o limită precisă între nivelul cult şi cel popular, fapt demonstrat de numeroasele aspecte cu caracter arhaic şi popular ce se îmbină cu inovațiile de natură lingvistică.

2. Coordonarea în limba română

Organizarea stratificată a structurii sintactice a limbii române impune raportul sintactic ca element fundamental ce se constituie pe de o parte ca *principiu organizator al unităţilor sintactice*, iar pe de altă parte ca *principiu generator de funcţii sintactice*. Coordonarea este încadrată în sintaxa tradițională în rândul raporturilor fundamentale, unanim acceptate (alături de subordonare), în timp ce sintaxa modernă încadrează coordonarea în rândul relaţiilor nondependente, facultative, a căror studiere este de cele mai multe ori neglijată, considerându-se că rolul acestui tip de relație în construirea enunțului constituie o problemă deja rezolvată a lingvisticii românești. Cu toate acestea, multitudinea structurilor formate pe baza raportului de coordonare presupune o abordare complexă a acestui fenomen, a cărui analiză, nu numai din perspectivă sincronică, ci mai ales din perspectivă diacronică, poate propune o serie de soluții unor probleme controversate și încă nerezolvate în sintaxa limbii române. În acest context, considerăm că o abordare din perspectivă diacronică a unor structuri construite pe baza principiului organizator al unităților sintactice, fundamental în constituirea coordonării ca raport sintactic, reprezintă un demers necesar în înțelegerea constituirii mecanismului sintactic al limbii române.

Pentru înțelegerea specificului coordonării, pornim de la definiția conform căreia acest tip de raport se constituie ca o relație stabilită între unităţi sintactice care transmit informaţii de aceeaşi importanţă şi care aparţin aceluiaşi plan al comunicării (fie planului comunicării, fie planului comentariilor). Coordonarea reprezintă un raport sintactic posibil în limitele părţii de propoziţie, ale propoziţiei, ale frazei şi ale textului[3], care ordonează funcţii sintactice de aceeaşi importanţă sau dezvoltă o funcţie sintactică (prin multiplicare, asociere, opoziție ș.a.) în enunțul

[3] În gramatica românească există numeroase opinii referitoare la numărul și tipologia unităților sintactice. În încercarea de a rezolva aceste probleme, s-au propus o serie de principii: *principiul stratificării* (unitățile sintactice se organizează ierarhic, de la cele „inferioare", la cele „superioare"); *principiul analizei omogene* (identificarea şi caracterizarea unităţilor sintactice trebuie să fie exhaustivă, fără rest); *principiul izomorfismului* (unitățile sintactice se organizează în mod identic la fiecare nivel ierarhic identificat). Având în vedere aceste principii (fie în totalitate, fie parţial), în lingvistica românească s-au identificat o multitudine de unităţi sintactice: *cuvântul*, *îmbinarea de cuvinte* (*sintagma*, *sintagmoid* etc.), *partea de propoziţie*, *propoziţia*, *fraza*, *substitutul de propoziţie* (*frază*), *enunţul*, *textul*, *paragraful*, *alineatul* etc. Pentru discuții referitoare la această problemă, cf. Dimitriu 2002: 902–1108.

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

respectiv[4]. Criteriilor propuse de această definiţie li se subordonează (uneori în totalitate, alteori, numai parţial) o multitudine de structuri, care, la rândul lor permit identificarea unor diverse subclase. Particularităţile de ordin semantic, precum şi o serie de particularităţi formale au determinat identificarea mai multor „feluri de coordonare”[5], numărul lor variind de la patru la şase[6]. Însă neomogenitatea raportului de coordonare se resimte nu numai în planul conţinutului, ci şi în planul expresiei. Nefiind un raport ierarhic, generator de funcţii sintactice, coordonarea cuprinde în sfera sa o multitudine de structuri. Ne vom referi în continuare nu la tipurile „semantice” de coordonare amintite anterior, ci la câteva subtipuri a căror identificare presupune aplicarea unor criterii de ordin semantico-structural. Astfel de enunţuri ne determină să afirmăm că raportul de coordonare nu este doar o „expansiune sau o amplificare poziţională a unei unităţi sintactice” (Diaconescu 1995: 292). Această afirmaţie se bazează pe identificarea a două principii care generează structurile cu raport de coordonare (Vrânceanu 2015: 201–202): *principiul dezvoltării* (stabilirea raportului de coordonare presupune dezvoltarea unui enunţ minimal deja existent, prin generarea funcţiilor sintactice); *principiul ordonării* (stabilirea raportului de coordonare presupune ordonarea elementelor componente ale unui enunţ maximal deja existent, creat prin stabilirea unor raporturi sintactice generatoare de funcţii sintactice). Coordonarea implicită este, în aceste condiţii, un subtip structural, care are realizare numai în cadrul subclasei structurilor de tip copulativ. Explicaţia o constituie ideea de asociere implicită a unităţilor sintactice contractante ale raportului sintactic cu rol structurant în constituirea unor anumite grupuri sintactice, dezvoltate pe baza subordonării atributive sau completive (în cazul existenţei unor determinanţi care se subordonează aceluiaşi termen regent). Este vorba despre un subtip de coordonare ale cărui trăsături specifice decurg dintr-o serie de particularităţi de ordin gramatical şi/sau de ordin semantic ale unităţilor contractante.

3. Realizarea implicită a coordonării în Codul Penal al lui Alexandru Ioan Cuza

Pentru a analiza şi clasifica structuri ce permit identificarea coordonării implicite, ne-am oprit asupra unui text juridic, fundamental pentru legislaţia românească, dar şi de o deosebită importanţă pentru constituirea variantei juridice a stilului juridico-administrativ al limbii române. Este vorba despre *Codul Penal de la 1865* (cunoscut sub numele de „Codul Cuza”), text care se evidenţiază printr-o structură sintactică de o elocventă complexitate, în care enunţurile simple alternează

[4] Pentru o analiză a opiniilor referitoare la criteriile de definire şi caracterizare a coordonării ca raport sintactic, cf. Vrânceanu 2016.

[5] Opiniile referitoare la numărul şi clasificarea diverselor subtipuri ale coordonării sunt numeroase. Trandafir 1982 consideră că această clasificare are drept criteriu natura relaţiilor logice dintre unităţile coordonate, iar Irimia 1997 numeşte subtipurile identificate „tipuri semantice”.

[6] Cel mai frecvent întâlnită este opinia, conform căreia structura sintactică a limbii române permite identificarea a patru feluri de coordonare: copulativă, disjunctivă, adversativă, concluzivă (Trandafir 1981; Dimitriu 2002; Diaconescu 1995; Merlan 2001; GALR 2008). Alte lucrări, mai vechi şi mai noi, propun şi alte subtipuri: cauzală (Tiktin 1945), alternativă (Avram 1986), apozitivă (Bâtea I.N., Bâtea D. 1981), opozitivă (Irimia 1998).

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

cu cele arborescente, în care elementele vechi şi noi se îmbină armonios nu numai la nivel lexical, ci şi la nivel gramatical, oferind un material bogat celor interesaţi de specificul procesului de formare şi dezvoltare a limbii române literare.

Coordonarea de tip implicit reprezintă o modalitate de integrare a determinanţilor (la nivelul propoziţiei şi/sau la nivelul frazei) în organizarea enunţului[7], fiind specifică structurilor enumerativ-descriptive care nu permit sau permit doar parţial identificarea mărcilor specifice acestui raport sintactic: *pauză*, *intonaţie* asociate în cadrul *juxtapunerii* (când se coordonează mai mult de două unităţi sintactice, de obicei, primele se juxtapun, iar ultimele se joncţionează); *flexiune* (în cazul în care se coordonează mai multe părţi de propoziţie de acelaşi fel care apar la aceleaşi forme flexionare); *joncţiune* (când raportul sintactic se concretizează la nivelul formei în conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale coordonatoare). Din aceste considerente, structurile în cauză nu sunt, de cele mai multe ori încadrate de specialişti în rândul structurilor formate prin coordonare[8]. Cu toate acestea, este evident faptul că acest tip de relaţie se constituie într-o modalitate specifică de integrare a unor unităţi sintactice de aceeaşi importanţă, subordonate aceluiaşi regent, în organizarea enunţului[9]. Se încadrează aici o multitudine de construcţii, diferite din punctul de vedere al coeziunii lor sintactico-semantice, pe care le prezentăm în continuare[10].

A. Structuri de tipul: articol nehotărât gramaticalizat/semigramaticalizat + nucleu nominal + determinant atributiv (cu exprimare simplă, multiplă sau dezvoltată).

> Aceĭ condamnaţĭ la asemenea pedépsă vorŭ fi supuşĭ la *unŭ regime aspru*. (Art.10)
> […] de câtŭ pentru a da *nisce simple aretârĭ*. (Art.22)
> […] acte cari stabilescŭ *nisce drepturĭ ale Statuluĭ* Românŭ în raport cu *unŭ gubernŭ străinŭ*. (Art.73)
> Chiarŭ cândŭ *nisce asemenea atacurĭ* nu vorŭ fi cauzatŭ vĕrsare de sânge. (Art. 187)
> Dacă crima s'a comisŭ asupra *unuĭ ascendinte legitimŭ saŭ naturale*. (Art. 273)

În toate exemplele de mai sus observăm existenţa unui nucleu nominal, în jurul căruia se află câte doi determinanţi. Primul este poziţionat înaintea regentului şi este exprimat printr-un articol nehotărât (*unŭ, nisce*), care îşi poate păstra parţial informaţia semantică, în sensul că ideea de „cantitate nedeterminată" rămâne actuală pentru forma de plural. Deşi ca marcă a determinării logice, articolul nu îndeplineşte o funcţie sintactică în enunţ, este evidentă relaţia de „completare" determinativă în raport cu termenul pe care îl însoţeşte. Al doilea termen subordonat atributiv intră în categoria determinanţilor semantici (cu realizare adjectivală sau adverbială) sau deictici (cu realizare substantivală sau pronominală). În aceste condiţii, desemantizarea

[7] GALR 2008 consideră că „modul de organizare a enunţului depinde de complexitatea determinărilor, în măsura în care regentul este compatibil cu un număr variabil de adjuncţi" (GALR/I 2008: 26). Coordonarea implicită presupune asocierea acestor determinanţi, structurând enunţul şi asigurându-i un grad ridicat de coeziune.

[8] Pentru carcaterizarea specificului realizării coordonării implicite în texte vechi, cf. Vrânceanu 2015.

[9] Pentru definirea funcţiei de integratori enunţiativi a determinanţilor într-un grup nominal, cf. GALR/II: 78, 79.

[10] Exemplele au fost selectate din ediţia originală a textului *Codului Penal* intrat în vigoare în anul 1865 (Alecsandru Ioan I., *Codice penale şi de procedura criminale*, Imprimeria statului, Bucureşti, 1865).

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

reprezintă un indiciu al ieşirii parţiale a structurii din sfera coordonării, deşi este de presupus că, într-o etapă anterioară de dezvoltare a limbii române, între determinanţii aceluiaşi regent relaţia de asociere la nivel semantico-gramatical era evidentă. De asemenea, se poate preconiza că pierderea statutului de determinant semantic poate interveni şi în cazul formei de plural. Ieşirea din sfera coordonării de tip implicit, în urma desemantizării, a intervenit şi în cazul articolului adjectival (demonstrativ), în urma finalizării procesului de gramaticalizare la care a fost suspus de-a lungul evoluţiei acestei clase lexico-semantice în limba română.

Topica elementelor din aceste structuri este doar parţial liberă, în sensul că formele articolului nehotărât apar întotdeauna înaintea formei nominale pe care o însoţesc, în timp ce al doilea termen subordonat, deşi apare de obicei imediat după regentul nominal, poate fi situat şi înaintea acestuia.

B. Structuri intacte semantic de tipul: determinant atributiv pronominal (demonstrativ sau nehotărât) cu rol de indice al determinării logice + nucleu nominal + determinant atributiv (cu exprimare simplă, multiplă sau dezvoltată), cu realizare la nivelul propoziţiei sau la nivelul frazei.

> Va fi întrebuinţatŭ la lucrârĭ determinate prin regulamentele *aceleĭ case de recluziune*. (Art.15)
>
> Eĭ vorŭ fi liberĭ a comunica atâtŭ cu persónele din întru câtŭ şi cu *orĭ ce alte persóne din afară*. (Art. 20)
>
> […] dreptulŭ de a purta vr'o decoraţiune sau *vr'unŭ altŭ semnŭ* ori *titlu distinctivŭ de onóre*. (Art.22)
>
> […] orĭ ce alte persóne carĭ vorŭ fi falsificatŭ *vre unŭ actŭ autenticŭ şi publicŭ*. (Art.125)
>
> […] nu se va aplica nicĭ o pedépsă rebelilorŭ ce se vorŭ afla fârâ vre o însărcinare sau întrebuinţare în cétă şi cari se vorŭ fi retrasŭ la *celŭ d'ântêiŭ advertimentŭ al autorităţeĭ* publice. (Art. 174)

Această clasă permite identificarea unui număr mai mare de structuri, fapt explicat prin autonomia / semiautonomia semantică a termenilor care ocupă poziţia determinanţilor: adjective, pronume şi adjective pronominale, substantive şi alte părţi de vorbire cu valoare substantivală, numerale, adverbe sau locuţiuni adverbiale. Poziţia 1 este ocupată de cele mai multe ori de adjective pronominale (demonstrative sau nehotărâte), uneori asociate în îmbinări cu caracter semistabil sau stabil: „*orĭ ce alte* persóne din afară, *vr'unŭ altŭ* semnŭ ori titlu distinctivŭ de onóre, *vre unŭ* actŭ autenticŭ şi publicŭ"[11]. În mod frecvent aceste adjective pronominale se plasează în distribuţie complementară. Consecinţa unei astfel de coocurenţe a influenţat procesul de transformare a îmbinărilor libere de acest fel în forme compuse ale pronumelor şi adjectivelor pronominale respective. Poziţia 2 este ocupată de subordonaţi de tip atributiv, aparţinând diverselor clase lexico-gramaticale. Topica elementelor din astfel de structuri are un caracter relativ liber, în sensul că unii determinanţi pot apărea atât înaintea regentului cât şi după acesta. În cazul în care acest termen se înscrie în categoria determinanţilor cantitativi (în cazul de faţă, numeral cu valoare adjectivală), el se va situa înaintea regentului nominal.

[11] Dubla ortografie a formei *vre unŭ/ vr'unŭ/ vre-unu* poate fi consecinţa absenţei unei norme în ceea ce priveşte scrierea formelor compuse, cel puţin în cazul în care ele reprezentau combinaţii în care intrau şi forme ale articolului nehotărât.

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

> […] se va servi cu plăsmuitele inscrisurĭ despre cari se vorbesce în *acele treĭ articole*. (Art. 126)

În astfel de structuri atât determinantul din dreapta, cât și cel din stânga termenului regent stabilesc un raport de tip atributiv, însă din punct de vedere semantic rolul lor este diferit. Pe de o parte, adjectivele pronominale demonstrative sau nehotărâte devin mărci ale categoriei determinării (sau *integratori enunțiativi*[12]), implicând un proces de individualizare a nucleului nominal[13], în timp ce termenul/ termenii de pe poziția 2 contribuie la organizarea semantico-sintactică a enunțului.

Structurile din această categorie pot avea o dezvoltare complexă, datorită capacității elementelor componente de a stabili relații de tip asociativ sau opozitiv. În acest caz, al doilea termen poate fi constituit din termenii coordonați copulativ sau disjunctiv[14]:

> […] de acuzațiune a vre-unui ministru sau *a vre-unui membru al Senatului, al Adunărei Legislative sau al Consiliului de Stat sau al Curței de Conturi ori al Curței de Casațiune*. (Art. 104)

De asemenea, determinantul care are rolul de a organiza din perspectivă semantico-sintactică enunțul poate avea realizare la nivelul frazei, sub forma unei propoziții subordonate atributive, subordonându-se în acest mod tendinței de îmbinare a enunțurilor simple cu cele ample, alcătuite din unități sintactice dezvoltate la nivelul frazei și la nivelul textului:

> Acei cari vorŭ fi procurat arme, instrumente, saŭ *orĭ ce alte mijlóce carĭ aŭ servitŭ la comiterea fapteĭ*, sciindŭ câ o să servésca la acéstă comitere. (Art. 50)

C. Structuri de tipul determinant atributiv + nucleu nominal + determinant atributiv, în care topica determinanților este, în principiu liberă, aceștia având rol în organizarea semantico-sintactică a enunțului. Fiecare dintre determinanți poate avea realizare simplă, multiplă sau dezvoltată, implicând o serie de alte raporturi semantico-sintactice. De cele mai multe ori regentul nominal este urmat de doi sau mai mulți determinanți, exprimați prin adjective, substantive, pronume, numerale sau alte părți de vorbire cu valoare substantivală. Deși adjectivele sunt, de obicei, plasate după regenții lor nominali, în limba română topica lor este, în principiu, liberă. În cazul în care adjectivul stă înaintea regentului, el se asociază cu mărcile determinării logice (articol hotărât sau nehotărât).

> În timpulŭ osîndeĭ însă, se va puté da osânditului *o mică parte din veniturile* sale […]. (Art. 16)

[12] Termenul de «integrator enunțiativ» este folosit în GALR 2008 pentru a denumi o anumită categorie de determinanți: „Prin asocierea cu un determinant, substantivul se integrează în enunț (devenind comunicativ), iar determinantul participă la structurarea grupului nominal cu funcția de integrator enunțiativ" (GALR 2008/I: 47, 48).

[13] În GALR 2008/I se consideră că integrarea în enunț „presupune corelarea substantivului utilizat cu referentul implicat în comunicare, ceea ce se realizează prin precizarea domeniului său de referință: substantivul poate evoca unul sau mai multe «obiecte» aparținând clasei de obiecte pe care le «denumește» sau clasa în totalitatea sa" (GALR/I 2008: 49).

[14] Textul analizat permite identificarea unei trăsături specifice stilului juridico-administrativ din limba română literară modernă: alternarea unor fraze arborescente cu propoziții simple, independente din punct de vedere sintactic.

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

Pînă la înfiinţarea *caselorŭ speciale de recluziune*, unŭ Regulamentŭ de administraţiune publică va determina locurile unde se vor ţiné provizoriŭ osîndiţiĭ la acéstă pedépsă. (Art. 18)

Acela care, fugindŭ din munca ocneĭ, saŭ *dintr'o casă de închisóre criminale saŭ corecţionale*, saŭ în timpulŭ cătŭ sufere una din aceste pedepse […]. (Art. 44)

Aceia cari cunoscêndŭ *culpabilea purtare a făcătorilorŭ de rele* în unelitire de tâlhâriĭ saŭ de silniciĭ […], sunt deprinşĭ a le da maĭ totŭ d'auna găzduire […], se vorŭ pedepsi ca complicĭ a-ĭ acelorŭ făcĕtorĭ de rele. (Art. 52)

Complicele se va pedepsi cu unŭ gradŭ maĭ josŭ de cătŭ autorele principale, însa *după natura crimeĭ privite* ca comisă de elŭ, iar nu după natura saŭ agravarea ce póte lua crima saŭ delictulŭ, in reportŭ cu autorele principale, *din circonstanţe personalĭ ale acestuia*. (Art. 48)

Ca şi în cazul structurilor analizate mai sus, construcţiile încadrabile în a treia categorie pot constitui elemente componente ale unor enunţuri complexe, constituite pe baza raportului de subordonare, generator de funcţii sintactice. În propoziţiile şi în frazele ample identificăm câteva modalităţi de integrare a unităţilor sintactice. Una dintre aceste modalităţi presupune existenţa a două astfel de structuri care se plasează în succesiune, fiecare dintre ele având un nucleu nominal propriu, însoţit de doi sau mai mulţi determinanţi atributivi.

În tóte cazurile prevĕdute în articolulŭ precedente, pedépsa închisoriĭ se va esecuta, saŭ într'unŭ stabilimentŭ anume destinatŭ pentru acésta, saŭ *într'o parte separată a caseĭ de închisóre corecţionale*. (Art. 64)

Uneori aceste structuri se situează la intersecţia a două grupuri: cel nominal şi cel verbal, demonstrând încă o dată importanţa rolului coordonării implicite în organizarea sintactică a enunţului, fiind un factor al coeziunii sintactico-semantice a textului: „Eĭ vorŭ fi liberĭ a comunica […] în timpulŭ şi conformŭ *regulamentelorŭ de poliţiă întărite* printr'un decretŭ Domnescŭ". (Art. 20). Este vorba despre capacitatea unor adjective de origine verbală (de cele mai multe ori participii cu rol de determinanţi atributivi) de a deveni regenţi într-o relaţie de subordonare circumstanţială. În acelaşi timp, unul dintre determinanţii atributivi poate avea realizare şi la nivelul frazei, sub forma unei propoziţii subordonate corespunzătoare:

Regimele închisoriĭ corecţionalĭ […] se va puté însă agrava pentru ceĭ cu rele purtâri, conformŭ *regulamentelorŭ disciplinarie, cari vor puté prescrie chiarŭ punerea în fére*, numaĭ pentru causă de securitate saŭ de disciplină. (Art. 25)

Capacitatea de asociere a determinanţilor generează construcţii cu semnificaţie posesivă accentuată. Ideea de posesie este în acest caz exprimată atât la nivel semantic prin adjectivul propriu-zis, cât şi la nivel gramatical printr-un atribut pronominal genitival. Dublarea emfatică a ideii de posesie are ca efect o construcţie de insistenţă, în care cei doi determinanţi atributivi formează o unitate din perspectiva coreferenţialităţii:

Asemenea, osândiţiĭ la detenţiune nu vorŭ purta costumulŭ de închisóre, şi'şi vorŭ puté procura, prin *propriele lorŭ mijlóce*, orĭ-ce îndulcire în locuinţă şi nutrimentŭ, compatibile cu regimele închisoriĭ. (Art. 20)

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

Structurile analizate se constituie în grupuri nominale în care identificăm un regent nominal însoțit de doi sau mai mulți determinanți, aflați într-o relație de compatibilitate semantico-gramaticală. Este vorba, pe de o parte, despre determinanții cu rol de individualizare (în cazul analizat, articolul nehotărât și unele adjective pronominale), iar pe de altă parte, interesează orice element ce poate contracta un raport de subordonare atributivă (la nivelul propoziției sau la nivelul frazei) față de nucleul nominal (sub forma unui atribut a unei propoziții subordonate atributive). Specificul acestor structuri se subordonează tendinței generale de dezvoltare a unor mecanisme de exprimare concisă a unor conținuturi complexe, înscriindu-se, astfel, în procesul de modernizare a limbii române literare. În același timp, observăm că nivelul de organizare semantico-gramaticală a enunțurilor analizate demonstrează că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea stilul juridico-administrativ al limbii române dispunea de resurse adecvate și de mecanisme moderne de exprimare.

Bibliografie

A. Izvoare

Alecsandru Ioan I., *Codice penale și de procedura criminale*, Imprimeria statului, București, 1865.

B. Literatură secundară

Avram 1986: Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei (ediția a III-a, București, 2001).

Bâtea I.N, Bâtea D. 1981: I. N. Bâtea, D. Bâtea, ***Sau** apozitiv*, AUT, XIX, , p. 93–99.

Diaconescu 1995: Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române*, București, Editura Enciclopedică.

Dimitriu 2002: Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române. Sintaxa*, II, Iași, Institutul European.

GALR 2008*: Gramatica limbii române.* Tiraj nou revizuit. Coordonator: Valeria Guțu-Romalo, vol. I: *Cuvântul*, vol. II: *Enunțul*, București, Editura Academiei Române.

Irimia 1997: Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Polirom.

Irinescu 2003: Teodora Irinescu, *Lingvistica juridică*, Iași, Casa Editorială Demiurg.

Irinescu 2004: Teodora Irinescu, *Normă și abatere de la normă în terminologia juridică penală și civilă românească*, Iași, Casa Editorială Demiurg.

Merlan 2001: Aurelia Merlan, *Sintaxa limbii române*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Stoichițoiu-Ichim 2001: Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, București, Editura Universității.

Tiktin 1945: H. Tiktin, *Gramatica română. Etimologia și sintaxa*, Ediția a III-a, București, Editura Tempo.

Trandafir 1982: Gh. D. Trandafir, *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, Scrisul Românesc.

Vrânceanu 2015: Felicia Vrânceanu, *Realizarea implicită și explicită a coordonării sintactice în texte vechi*, în vol. *Limbaje și comunicare. Dinamica limbilor și literaturilor în epoca globalizării*, Iași, Casa Editorială Demiurg, p. 200–207.

Vrânceanu 2016: Felicia Vrânceanu, *Probleme controversate ale studierii coordonării în gramatica românească*, „Studia Linguistica”, Kiev, Universitatea Națională Taras Șevcenko, nr. 9, p. 221–226.

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)

Particularities of the Syntactic-Semantic Organization of the Sentence in the Criminal Code of Alexandru Ioan Cuza: the Implicit Coordination

The multitude of the structures formed on the basis of the coordination assumes a complex approach of this phenomenon whose analysis, not only from a synchronous perspective, but also from a diachronic perspective, can propose a series of solutions for controversial and still unresolved problems in the syntax of the Romanian language. To understand the specificity of coordination, we start from the definition that this type of report is a relationship established between syntactic units that transmit information of the same importance and belong to the same communication plan (either the communication plan or the comment plan). In Romanian, we identify two principles that generate structures with a coordinating relationship: *the principle of development* (the establishment of the coordination report requires the development of an already existing minimum sentence, by generating the syntactic functions), and *the principle of arrangement* (the establishment of the coordination ratio assumes the ordering of the elements of an already existing maximal sentence, created by establishing syntactic relations generating syntactic functions). The implicit coordination is, in these conditions, a structural substituting, which is achieved only within the subclass of copulative structures. The explanation is the idea of implicit association of syntactic units that establish a syntactic relation with a structuring role in the formation of certain syntactic groups, which were developed on the basis of attributive or complementary subordination (in case of determinants subordinated to the same regent term). It is a sub-type of coordination whose specific features derive from a series of grammatical and / or semantic features of the contracting units. The implicit coordination is a way of integrating determinants (at proposition and / or sentence level) in the organization of the sentence, being specific to the descriptive and enumerating structures.

In order to analyse and classify structures that allow the identification of implicit coordination, we have chosen a legal text, fundamental to Romanian law, but also of particular importance for establishing the juridical variant of the juridical-administrative style of the Romanian language. It is the Penal Code of 1865 (known as the "Cuza Code"), a text that is emphasized by a syntactic structure of eloquent complexity, in which simple statements alternate with the arborescence, in which the old and new elements combine harmonious not only at the lexical level but also at the grammar level, offering a rich material to those interested in the specificity of the process of formation and development of Romanian literary language. The analysed structures are nominal groups in which we identify a nominal regent, accompanied by two or more determinants, in a relationship of semantic-grammatical compatibility. These are, on the one hand, the determinants with a role of individualization (in the analysed case, the indefinite article and some pronominal adjectives), and on the other hand, they are interested in any syntactic unit that can establish a syntactic relation of attributive subordination (at the level of the sentence or at the level of the phrase) to the nominal nucleus.

BDD-A27668 © 2017 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:33 UTC)